

SCHWEIGAARDSGATE 58, OSLO

Arkeologisk forundersøkelse

Furan, Nora Front

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Schweigaardsgate 58, Oslo Arkeologisk forundersøkelse	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 71/2017	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1021051	Oppdragstidspunkt 14.6.2017
	Forsidebilde Arbeidsbilde østre grøft, sett mot SV. Foto-nr: Cf53299 NIKU 0008	
Forfatter(e) Furan, Nora Front	Sider 18	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Nora Front Furan
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Hanne Ekstrøm Jordahl

Oppdragsgiver(e) Per Lie / Schweigaardsgate 58 AS
--

<p>Sammendrag</p> <p>Eier av Schweigaardsgate 58 ønsket å få vurdert muligheten av å bygge et tilbygg til eiendommen, som vender ut mot Klosterenga park. Eiendommen lå innenfor det automatisk fredete kulturminnet Middelalderbyen Oslo, men det var ikke kjent om det fantes bevarte levninger fra middelalderen på dette stedet eller ikke. Riksantikvaren anbefalte derfor at det ble utført en arkeologisk forundersøkelse for å kartlegge omfanget av bevarte kulturlag. Forundersøkelsen ble utført 14.6.2017, og det ble gravd tre grøfter ned til naturbakken. Det ble observert store mengder bygningsrester i form av spesielt rød teglstein, men også gulbeige byggestein. Dette tolkes som rester i forbindelse med oppføring av nåværende bygård eller annen byggevirkosomhet, og som kan dateres til tidligst 1800-tallet. I vestre del av tiltaksområdet ble det avdekket en nedgravd oljetank, som trolig er gravd helt ned til naturbakken. I nordvest ble det påtruffet et hjørne av fundamentet til en teglsteinsbygning. Det ble ikke avdekket automatisk fredete kulturminner ved undersøkelsen.</p>

Emneord Schweigaardsgate 58, middelalderby, forundersøkelse
--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

I forbindelse med eiers ønske om å få vurdert et mulig tilbygg til Schweigaardsgate 58 i Oslo, ble det foretatt en arkeologisk forundersøkelse på eiendommen 14.juni 2017. NIKU takker for hyggelig samarbeid med alle involverte!

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Tiltakets omfang.....	7
3	Faglige forhold.....	8
4	Metode og gjennomføring	9
5	Resultater	11
5.1	Østre grøft	11
5.2	Vestre grøft.....	12
5.3	Nordre grøft.....	12
6	Konklusjon	13
7	Litteratur.....	13
8	Vedlegg	15
8.1	Detaljplot	15
8.2	Oversiktsplot	16
8.3	Fotoliste.....	17

1 Innledning

Per Lie, eier av Schweigaardsgate 58, og arkitekter fra RiK arkitektur, hadde et møte med Riksantikvaren 1.2.2017 i forbindelse med eiers ønske om å få vurdert et mulig tilbygg til Schweigaardsgate 58 i Oslo. Det aktuelle området lå innenfor middelalderbyen Oslo. I medhold av kml § 4 er middelalderske byanlegg et automatisk fredet kulturminne. Tiltaksområdet lå helt i ytterkanten av middelalderbyen og Riksantikvaren vurderte potensialet for funn som relativt liten i dette området. Likevel var muligheten tilstede for at det kunne være bevarte levninger fra middelalder også i disse utkantområdene, og for at eier skulle få mer forutsigbarhet i sin planlegging anbefalte Riksantikvaren at det skulle gjennomføres en forundersøkelse med formål om å avklare hvorvidt tiltaket ville komme i konflikt med automatisk fredete kulturminner. NIKU ble derfor bedt om å utarbeide forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett for den arkeologiske forundersøkelsen, og mottok oppdragsbestillingen fra Riksantikvaren 22.3.2017. NIKU leverte prosjektbeskrivelse og budsjett 28.4.2017. Riksantikvaren ga sin anbefaling i saken 2.5.2017 (RA ref. 17/03279-8).

2 Tiltakets omfang

Eier av Schweigaardsgate 58 ønsket å få vurdert muligheten av å bygge et tilbygg til eiendommen, som vender ut mot Klosterenga park. Det var mulig å komme til på deler av tomta. Den østligste delen var et asfaltert parkeringsareal og det vestligste var bebygget med et skur. Området som var aktuelt å undersøke var på ca. 58 m².

Figur 1: Tiltaksområdet før graving. Sett mot V. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0003

3 Faglige forhold

Tiltaksområdet lå innenfor det automatisk fredede kulturminnet "Middelalderbyen Oslo", id. 88460, helt i utkanten av byen mot nord. Det er antatt at den tette bybebyggelsen ikke har strukket seg lenger nord enn Hovinbekken, som dermed danner den nordlige grensa for byen. Området rundt Hovinbekken har derfor trolig ikke hatt en stram bystruktur, men heller blitt brukt til jordbruk, beitemark og andre aktiviteter som var naturlig å ha i utkanten av bykjernen.

I deler av det området hvor man ønsker å bygge et tilbygg lå også kulverten til Hovinbekken, og mye av området er derfor allerede omgravd. På resten av tomte var det ikke kjent om det var bevarte levninger eller ikke, men det var foretatt flere arkeologiske undersøkelser i nærheten.

Øst og noe nord for eiendommen ble det i Klosterenga park foretatt en arkeologisk undersøkelse i forbindelse med rehabilitering av skulpturen «Prøvemonteringen» i 2015 (Furan 2015). De to grøftene som ble gravd, en for drenering og en for ny kum, avdekket kun moderne påfylte masser og ingen fredete kulturlag. Grøftene ble ned mot 1,80 m dype. Ut fra gjenstandsfunn er trolig storparten av kulturlagsmassene fra 17-1800-tallet (Furan 2015:12). Sør for dette, på Schweigaardsgate 60 og Jarlegata 13, ble det foretatt en mindre forundersøkelse i 1998. På ingen av stedene ble det observert sikre levninger fra middelalder, og trolig har markoverflaten i området blitt fjernet ved byggevirkosomhet i nyere tid (Wiberg 1998). Naturbakken ble observert ca. 0,8 m under terreng. På Schweigaardsgate 56 ble det ved en arkeologisk overvåking av gravearbeider på eiendommen i år 2000 gravd ned til 0,8 m under terreng. Det ble avdekket moderne gjenfyllingsmasser, men også mørtel og middelaldertegl som ble tolket som etter-reformatorisk igjenfylling hvor det delvis var brukt materiale fra middelalderen (Reed 2000). På Schweigaardsgate 66 ble det i forbindelse med en vannlekkasje i 1996 foretatt en kort arkeologisk undersøkelse. Ingen kulturlag fra middelalder eller senere ble observert (Molaug 1996). I 1995 ble det i forbindelse med en vannlekkasje i Klostergata/Arups gate foretatt en kort undersøkelse av arkeolog. Det ble ikke observert lag eller konstruksjoner fra middelalder (Wiberg 1995).

På motsatt side av Hovinbekken, vest for tiltaksområdet, lå Nonneseter kloster i middelalderen. Klosteret ble grunnlagt på 1100-tallet og var et benediktinerkloster for kvinner. Rester av klosteret og kirkegården er funnet ved flere anledninger og arkeologiske undersøkelser, sist i 2014. Da ble det i forbindelse med oppføringen av et nybygg på eiendommen Grønlandsleiret 73 foretatt en arkeologisk overvåking av gravearbeidet. På den sørlige halvdel av tomte, i gropene for søylefundamenter, fremkom til sammen 23 graver hvorav 15 ble utgravd. I tillegg ble det påtruffet en mulig mur, kanskje en kirkegårdsmur, som i så fall enten er den eldste på stedet eller en yngre mur som markerer en innskrenkning av kirkegården (Furan et al. 2015).

Figur 2: Arbeidsbilde graving av østre grøft. Sett mot SØ. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0005

4 Metode og gjennomføring

Det arkeologiske feltarbeidet ble gjennomført som en arkeologisk forundersøkelse 14.6.2017. Prosjektleder og arkeolog var Nora Front Furan. Maskinfører var Kjell Svendsen fra TT-teknikk AS. Tilstede ved oppstart var eier av Schweigaardsgate 58, Per Lie. Tiltaksområdet lå i en bakgård, tett inntil bygningen på eiendommen, omkranset av flere store trær. Dette gjorde den digitale innmålingen vanskelig, og det var ikke mulig å foreta en eksakt innmåling, kun veiledende punkter. Kartfestingen ble derfor i tillegg utført manuelt med målestokk, og må anses som omtrentlig. Det var sol og varmt sommervær under gravearbeidet.

På grunn av begrenset plass til gravemaskinen og oppbevaring av massene i bakgården mens gravingen pågikk, ble det gravd tre separate grøfter som ble målt inn og dokumentert før de ble gjenfylt. Til sammen utgjorde disse grøftene en L-formet grøft, som dekket det meste av tiltaksområdet. Den første grøfta, kalt «østre grøft», ble gravd fra inntil gjerdet ved parkeringsplassen og vestover. Det ble observert omrotede masser bestående av rød teglstein, gulbeige bygningsstein, mindre biter brent leire, grus og sand. Flere av bygningssteinene var tilsynelatende brent og var delvis smeltet. Massene tolkes som rester etter oppføring av nåværende bygning eller eventuelt rivningsmaterieell fra en eldre bygning på stedet fra tidligst 1800-tallet. Under dette bestod massene av silt og leire som tilsynelatende ga inntrykk av å være naturbakken, men det var enkelte røde teglsteinsbiter og andre moderne gjenstander iblandet massene. Det ble derfor gravd et smalt 30 cm dypt prøvehull i midten av grøfta med maskin for å stadfeste at naturbakken var nådd, noe som ble bekreftet.

Etter igjenfylling av østre grøft, ble det gravd en grøft fra husveggen sørvest i tiltaksområdet og nordover, kalt «vestre grøft». Her ble det gravd bredere for å dekke et større areal, men på grunn av en oljetank som ble påtruffet lengst vest, ble det ikke gravd like dypt over det hele. Det ble også her påtruffet mye rød teglstein og annet rivnings-/oppføringsmateriell. Det ble også gravd opp en del naturstein eller sprengstein midt i grøfta, trolig dumpede masser fra da bygården ble oppført. Naturbakken her startet en del grunnere enn i øst– ca. 80 cm under terreng.

Figur 3: Østre grøft, graving i moderne rivningsmasser. Sett mot SV. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0009

Figur 4: Graving av vestre grøft. Sett mot V. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0018

Figur 5: Vestre grøft med nedgravd oljetank. Sett mot V. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0021

Siste grøft («nordre grøft») ble gravd i forlengelse av østre grøft som da var gjenfylt, og derfra vestover til den møtte vestre grøft. Også her ble det observert rød teglstein og andre bygningsrester samt alunskifer og kalkbiter. Naturbakken startet fra ca. 72 cm under terreng, men enkelte steder langt dypere på grunn av moderne nedgravninger.

Lengst nordvest i grøfta ble det avdekket rester av fundamentet på en teglsteinsbygning, kanskje et bryggerhus eller annen mindre bygning tilhørende bygården. Det lå orientert øst-vest. Under teglsteinsmurene lå det en del store flate sprengstein plassert slik at de dannet stabilisering/fundament for teglsteinsmurene. I massene ved disse steinene ble det observert knuste fragmenter av teglstein, moderne glassbiter og en flaske, som tidligst er fra 1800-tallet. Det ble funnet ett dyrebein. De røde teglsteinene observert i samtlige grøfter kan trolig relateres til teglsteinsbygningen avdekket nordvest i tiltaksområdet.

5 Resultater

Til sammen ble det gravd ca. 20 m med grøfter som var 1,50 m -1,55/2,90 m brede og inntil 1,53 m dype.

5.1 Østre grøft

K1 Heller. Topplag, ca. 5 cm.

K2 Fin gul sand, moderne påfylling. 10 cm.

K3 Siltig grå sand. Moderne påfylling. 9 cm.

K4 Gråbrun silt og grus, småstein, rød teglstein, gulbeige bygningsstein (delvis brente), små biter brent leire lignende «Leca». 25 cm.

K5 Grå sand, silt og grus. Rød teglstein, gulbeige bygningsstein (delvis brente). Relativt løse og porøse masser. 30 cm.

K6 Gulbeige leire og silt med enkelte biter rød teglstein, en bit fra en flaske og en bit plastikk. Omrotet naturbakke. Starter fra 118 cm under terreng.

Figur 6: Østre grøft, profil. Sett mot S. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0010

Figur 7: Vestre grøft, profil. Sett mot Ø. Foto-nr: Cf53299_NIKU_0027

5.2 Vestre grøft

K7 Gress/torv. 7 cm.

K8 Grå sand og silt med småstein og mindre biter rød teglstein. 28 cm.

K9 Alunskifer. 12 cm.

K10 Omrotet rivningslag bestående av kalkbiter, rød teglstein og småstein. 32 cm.

K11 Gulbeige leire og silt med gule flekker. Biter av rød teglstein. Omrotet naturbakke. Fra ca. 80 cm under terreng.

5.3 Nordre grøft

K12 Småstein, grus, små røde teglsteinsbiter. 20 cm.

K13 Alunskifer, grus og noe silt i flere sjikt. Moderne påfylling. 20 cm.

K14 Grus, sand, alunskifer og små biter brent leire lignende «Leca». 18 cm.

K15 Kalk, rød teglstein. Rest etter oppføring/riving. 1800-talls.

K16 Gulbeige leire og silt med gule flekker. Starter 72 cm under terreng, men dette varierer i hele grøfta.

6 Konklusjon

Eier av Schweigaardsgate 58 ønsket å få vurdert muligheten av å bygge et tilbygg til eiendommen, som vender ut mot Klosterenga park. Eiendommen lå innenfor det automatisk fredete kulturminnet Middelalderbyen Oslo, men det var ikke kjent om det fantes bevarte levninger fra middelalderen på dette stedet. Riksantikvaren anbefalte derfor at det ble utført en arkeologisk forundersøkelse for å kartlegge omfanget av bevarte kulturlag på stedet. Forundersøkelsen ble utført 14.6.2017, og det ble gravd tre grøfter ned til naturbakken. Det ble observert store mengder bygningsrester i form av spesielt rød teglstein, men også gulbeige byggestein. Dette tolkes som rester i forbindelse med oppføring av nåværende bygård eller den mindre bygningen avdekket nordvest i tiltaksområdet, og som kan dateres til tidligst 1800-tallet. I vestre del av tiltaksområdet ble det avdekket en nedgravd oljetank, som trolig er gravd helt ned til naturbakken. Det ble ikke avdekket automatisk fredete kulturminner ved undersøkelsen.

7 Litteratur

Bentsen, S. 2005. Rapport fra arkeologisk registrering ved Botsparken. Upublisert registreringsrapport, Byantikvaren i Oslo.

Bjøve, V. og T. Wiberg. 2005. Rapport fra arkeologisk undersøkelse i Hollenderkvartalet, Grønlandsleiret/Schweigaardsgate, Oslo juni-juli 2005. *NIKU oppdragsrapport 2/2005*.

Furan, N. F. 2015. Arkeologisk overvåking av gravearbeider i forbindelse med rehabilitering av «Prøvemonteringen» i Klosterenga park, Oslo. *NIKU Oppdragsrapport 115/2015*.

Furan, N.F., Bauer, E.L., Jensen, A. Ø og Jordahl, H.E. 2015. Arkeologisk undersøkelse ved gravearbeider i forbindelse med realisering av del av Hollenderkvartalet, Grønlandsleiret 73. *NIKU Oppdragsrapport 183/2014*.

Holm, Ingunn. 2000. *Innberetning*. Rapport fra arkeologisk registrering, vannledning i Jarlegata, Gamlebyen, Oslo. Byantikvaren i Oslo.

Håkon Herdebreis saga.

Molaug, P.B. 1996. Arkeologisk overvåking: Schweigaardsgate 66. *Innberetning 6/6 1996*.

Molaug, P.B. 2009. Kabelgrøft for høyspentledning Grønland-Jordal i Botsparken, Oslo. *NIKU Oppdragsrapport nr. 314/2009*.

Molaug, P. B. 2010. Arkeologisk overvåking ved bortgravning av forurenset masse på tomten Grønlandsleiret 61, Gamlebyen, Oslo mars 2010. *NIKU Oppdragsrapport 102/2010*.

Nedkvitne, A. og P.G. Norseng. 1991. Byen under Eikaberg. Fra byens oppkomst til 1536. *Oslo bys historie, bind 1*. Cappelen forlag AS. Oslo

Petterson, S. 2014. Rapport fra arkeologisk registrering i Klosterenga park. Byantikvaren i Oslo.

Reed, Stan. 2000. Innberetning om arkeologisk overvåking i forbindelse med opparbeidelse av gårdsrom ved Schweigaardsgate 56, Oslo kommune. NIKU prosjektnr. 22189.

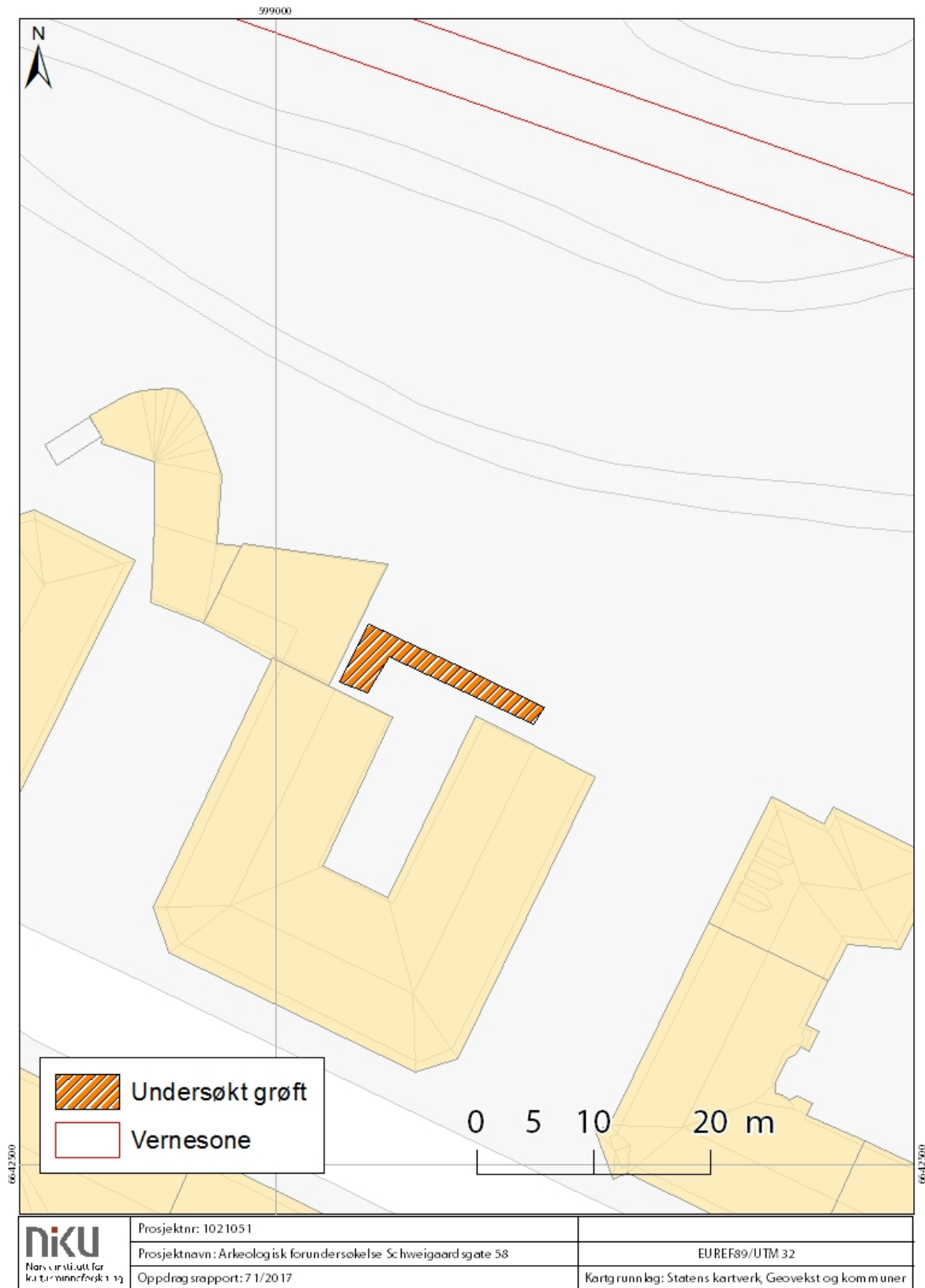
Thorkildsen, S. 2012. Rapport fra arkeologisk registrering ved Klosterenga park. Upublisert registreringsrapport, Byantikvaren i Oslo.

Wiberg, T. 1998. Schweigaardsgate 60/Jarlegata 13. Innberetning fra forundersøkelse. Prosjektnr. 22182.

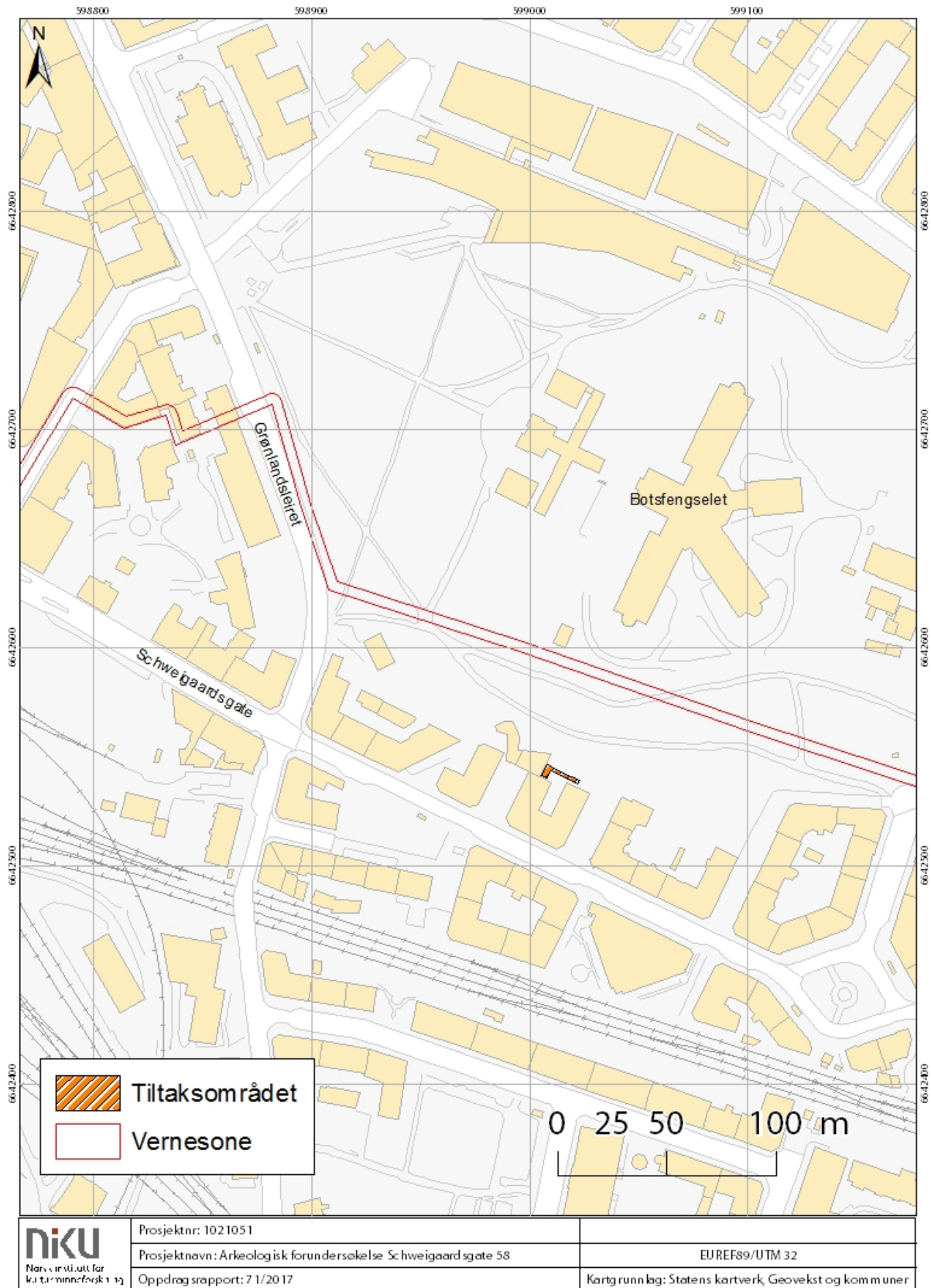
Wiberg, T. 1995. Klostergata/Arupsgate 1995. Notat

8 Vedlegg

8.1 Detaljplot

8.2 Oversiktsplot

8.3 Fotoliste

Filnavn	Opptaksdato	Motiv	Sett mot	Fotograf
Cf53299_NIKU_0001.JPG	14.06.2017	Oversikt før graving	SØ	NFF
Cf53299_NIKU_0002.JPG	14.06.2017	Oversikt før graving	SV	NFF
Cf53299_NIKU_0003.JPG	14.06.2017	Oversikt før graving	NV	NFF
Cf53299_NIKU_0004.JPG	14.06.2017	Oversikt før graving	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0005.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde østre grøft	SØ	NFF
Cf53299_NIKU_0006.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde østre grøft	SØ	NFF
Cf53299_NIKU_0007.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde østre grøft	SV	NFF
Cf53299_NIKU_0008.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde østre grøft	SV	NFF
Cf53299_NIKU_0009.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde østre grøft	SV	NFF
Cf53299_NIKU_0010.JPG	14.06.2017	Profil østre grøft	S	NFF
Cf53299_NIKU_0011.JPG	14.06.2017	Profil østre grøft	S	NFF
Cf53299_NIKU_0012.JPG	14.06.2017	Profil østre grøft	S	NFF
Cf53299_NIKU_0013.JPG	14.06.2017	Profil østre grøft	S	NFF
Cf53299_NIKU_0014.JPG	14.06.2017	Østre grøft gravd ferdig	V	NFF
Cf53299_NIKU_0015.JPG	14.06.2017	Profil østre grøft	SV	NFF
Cf53299_NIKU_0016.JPG	14.06.2017	Moderne bygningsstein ex situ	-	NFF
Cf53299_NIKU_0017.JPG	14.06.2017	Moderne bygningsstein ex situ	-	NFF
Cf53299_NIKU_0018.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	V	NFF
Cf53299_NIKU_0019.JPG	14.06.2017	Oversikt området	NØ	NFF
Cf53299_NIKU_0020.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	V	NFF
Cf53299_NIKU_0021.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde vestre grøft, oljetank eksponert	V	NFF
Cf53299_NIKU_0022.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0023.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde vestre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0024.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde vestre grøft, teglsteinsfundament	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0025.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde nordre grøft	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0026.JPG	14.06.2017	Profil vestre grøft	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0027.JPG	14.06.2017	Profil vestre grøft	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0028.JPG	14.06.2017	Profil vestre grøft	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0029.JPG	14.06.2017	Profil vestre grøft	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0030.JPG	14.06.2017	Profil vestre grøft	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0031.JPG	14.06.2017	Vestre grøft	S	NFF
Cf53299_NIKU_0032.JPG	14.06.2017	Nordre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0033.JPG	14.06.2017	Nordre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0034.JPG	14.06.2017	Profil nordre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0035.JPG	14.06.2017	Profil nordre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0036.JPG	14.06.2017	Profil nordre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0037.JPG	14.06.2017	Profil nordre grøft	N	NFF
Cf53299_NIKU_0038.JPG	14.06.2017	Profil nordre grøft	S	NFF
Cf53299_NIKU_0039.JPG	14.06.2017	Nordre grøft, teglsteinsfundament	Ø	NFF
Cf53299_NIKU_0040.JPG	14.06.2017	Arbeidsbilde	N	NFF

Cf53299_NIKU_0041.JPG	14.06.2017	Nordre grøft, store steiner til fundament	SØ	NFF
Cf53299_NIKU_0042.JPG	14.06.2017	Teglsteinsfundament for bygning	N	NFF
Cf53299_NIKU_0043.JPG	14.06.2017	Teglsteinsfundament for bygning	NNV	NFF
Cf53299_NIKU_0044.JPG	14.06.2017	Teglsteinsfundament for bygning	NNV	NFF
Cf53299_NIKU_0045.JPG	14.06.2017	Teglsteinsfundament for bygning, detalj	N	NFF
Cf53299_NIKU_0046.JPG	14.06.2017	Funn av flaske, moderne	-	NFF

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 71/2017

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00